

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2009. gada 28. maijā

lietā Nr. 2008-47-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību “Vegan” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2009. gada 28. aprīlī tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma 32. panta trešās daļas vārdu “ne vēlāk kā 60 dienu laikā” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 2008. gada 17. jūlijā Saeima pieņēma Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumu (turpmāk – Novēršanas likums), un 2008. gada 30. jūlijā Valsts prezidents to izsludināja. 2008. gada 13. augustā minētais likums stājās spēkā.

Atbilstoši Novēršanas likuma 3. pantam šā likuma subjekti ir personas, kuras veic saimniecisko vai profesionālo darbību, tostarp kredītiestādes un finanšu iestādes (turpmāk – likuma subjekti).

Saskaņā ar Novēršanas likuma 50. panta pirmo daļu Latvijas Republikas Prokuratūras noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienests (turpmāk – Kontroles dienests) “ir speciāli izveidota valsts institūcija, kas saskaņā ar šo likumu veic neparastu un aizdomīgu darījumu kontroli un iegūst, saņem, reģistrē, apstrādā, apkopo, uzglabā, analizē un sniedz pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm, prokuratūrai un tiesai informāciju, kuru var izmantot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma finansēšanas vai šo darbību mēģinājuma, vai cita ar to saistīta noziedzīga nodarījuma novēršanai, atklāšanai, pirmstiesas kriminālprocesam vai iztiesāšanai”.

Novēršanas likuma 32. panta pirmā līdz trešā daļa “Atturēšanās no darījuma veikšanas” paredz:

“(1) Šā likuma subjekts pieņem lēmumu par atturēšanos no viena vai vairāku savstarpēji saistītu darījumu veikšanas vai no noteikta veida debeta operācijām klienta kontā, ja darījums saistīts vai ir pamatotas aizdomas, ka tas saistīts ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju vai terorisma finansēšanu.

(2) Šā likuma subjekts par atturēšanos veikt darījumu nekavējoties, ne vēlāk kā nākamajā darbdiēnā, ziņo Kontroles dienestam atbilstoši šā likuma 31. panta prasībām.

(3) Ne vēlāk kā 60 dienu laikā pēc tam, kad saņemts ziņojums par atturēšanos veikt darījumu, bet izņēmuma gadījumā ģenerālprokurora vai viņa īpaši pilnvarota prokurora noteiktajā papildu termiņā, kas nepieciešams pieprasītās informācijas saņemšanai no ārvalstīm, Kontroles dienests veic vienu no šādām darbībām:

1) izdod rīkojumu apturēt darījumu vai noteikta veida debeta operācijas klienta kontā, ja:

a) nauda vai citi līdzekļi saskaņā ar šā likuma 4.panta trešo daļu ir atzīstami par noziedzīgi iegūtiem. Šādā gadījumā darījumu vai noteikta veida debeta operācijas klienta kontā aptur uz rīkojumā noteikto laiku, bet ne ilgāku par sešiem mēnešiem,

b) pamatojoties uz Kontroles dienesta rīcībā esošo informāciju, rodas aizdomas, ka notiek noziedzīgs nodarījums, tajā skaitā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas mēģinājums. Šādā gadījumā darījumu aptur uz rīkojumā noteikto laiku, bet ne ilgāku par 45 dienām;

2) rakstveidā paziņo šā likuma subjektam, ka turpmāka tā atturēšanās no darījuma veikšanas nav pamatota un ir izbeidzama;

3) ne vēlāk kā sešdesmitajā dienā no brīža, kad saņemts ziņojums par atturēšanos veikt darījumu, rakstveidā paziņo šā likuma subjektam par šā panta trešajā daļā paredzēto ģenerālprokurora vai viņa īpaši pilnvarota prokurora noteikto papildu termiņu.”

2. 2008. gada 25. septembrī akciju sabiedrība “Parex banka” informēja Pieteikuma iesniedzēju, ka, ievērojot Novēršanas likuma 32. panta pirmās daļas prasības, tā pieņēmusi lēmumu par atturēšanos no

debeta darījumu veikšanas divos Pieteikuma iesniedzējas kontos (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 5. lpp.*). Vēstulē norādīts arī, ka par turpmāko rīcību ar šiem naudas līdzekļiem lemj kompetentas valsts iestādes likumā noteiktajā kārtībā un termiņā, bet saskaņā ar minētā likuma 40. pantu bankām par atturēšanos no darījumu veikšanas juridiska atbildība neiestājas.

2008. gada 29. septembrī Kontroles dienests saņēma akciju sabiedrības "Parex banka" ziņojumu par lēmumu par atturēšanos no debeta darījumu veikšanas Pieteikuma iesniedzējas kontos (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 1. lpp.*).

2008. gada 20. oktobrī sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Parex līzings un faktoring" paziņoja Pieteikuma iesniedzējai par vienpusēju atkāpšanos no līgumiem ar 2008. gada 28. oktobri (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 6. lpp.*).

2008. gada 31. oktobrī Kontroles dienests rakstveidā informēja akciju sabiedrību "Parex banka", ka, veicot iegūtās informācijas padziļinātu analīzi, nav konstatēts pamats tam, lai Kontroles dienests izdotu rīkojumus par debeta operāciju apturēšanu Pieteikuma iesniedzējas kontos un materiāla nosūtīšanu izmeklēšanas iestādēm, līdz ar to turpmāka atturēšanās no darījumu veikšanas ir izbeidzama (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 1. lpp.*).

3. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka Novēršanas likuma 32. panta trešās daļas vārdi "ne vēlāk kā 60 dienu laikā" (turpmāk – apstrīdētā norma) aizskar tai Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu, jo pilnvaro likuma subjektu pieņemt lēmumu par atturēšanos no viena vai vairāku savstarpēji saistītu darījumu veikšanas vai no noteikta veida debeta operācijām klienta kontā (turpmāk arī – atturēšanās no darījumu veikšanas vai debeta operācijām). Turklāt nedz Novēršanas likums, nedz arī citi normatīvie akti neparedzot

tiesību aizsardzības līdzekļus, kurus persona varētu izmantot, lai aizstāvētu savas tiesības.

Kontroles dienesta rīcība apstrīdētajā normā noteiktajā laika posmā neesot saistīta ar lietderības vai likumības apsvērumiem. Nedz Kontroles dienestam, nedz arī bankai neiestājoties nekāda veida atbildība arī gadījumos, kad atturēšanās no darījumu veikšanas vai debeta operācijām bijusi nepamatota vai Kontroles dienesta rīkojums nav izdots savlaicīgi.

Bankai atturoties veikt darījumus uz laiku līdz pat 60 dienām, tiekot ierobežotas Pieteikuma iesniedzējas tiesības rīkoties ar savu īpašumu – veikt maksājumus saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem un darījumu partneru izrakstītajiem rēķiniem. Šāda situācija radot Pieteikuma iesniedzējai ievērojamas nelabvēlīgas sekas, kas izpaužoties, piemēram, kā sankcijas par saistību neizpildi termiņā, darījumu partneru atkāpšanās no līgumiem, ierakstīšana parādnieku reģistros. Konkrētajā gadījumā tieši akciju sabiedrības “Parex banka” kontos esošie līdzekļi Pieteikuma iesniedzējai bijuši nepieciešami, lai izpildītu saistības, ko tā uzņēmusies pret sabiedrību ar ierobežotu atbildību “Parex līzings un faktoringi”.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka saskaņā ar Eiropas Padomes direktīvu 91/308/EEK par to, kā novērst finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtas naudas legalizēšanai (naudas atmazgāšanai) (turpmāk – Direktīva 91/308/EEK) un Eiropas Parlamenta un Padomes 2005.gada 26.oktobra direktīvu 2005/60/EK par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai un teroristu finansēšanai (turpmāk – Direktīva 2005/60/EK) atturēšanās no darījumu veikšanas vai debeta operācijām varot notikt tikai līdz brīdim, kad informācija ir sniegta Kontroles dienestam. Turpmāka debeta operāciju neveikšana jau esot uzskatāma par darījuma apturēšanu, kas veicama tikai un vienīgi uz Kontroles dienesta rīkojuma pamata.

Atšķirībā no likuma subjekta pieņemtā lēmuma par atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, Kontroles dienesta rīkojums par darījumu vai debeta operāciju apturēšanu esot pārsūdzams.

Viedoklī, kas no Pieteikuma iesniedzējas saņemts pēc tam, kad tā iepazinusies ar Satversmes tiesas lietas materiāliem, norādīts, ka, izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam, izvērtējama arī tās atbilstība Direktīvai 91/308/EEK un Direktīvai 2005/60/EK. Pieteikuma iesniedzēja nepiekrīt Saeimas un Ministru kabineta sniegtajai minēto direktīvu interpretācijai un norāda, ka Satversmes tiesa esot galīgā nacionālo tiesu instance, kurai saskaņā ar Kopienas līguma 234. panta trešo daļu neskaidrību gadījumā ir pienākums uzdot Eiropas Kopienų Tiesai jautājumu par Kopienas tiesību iztulkošanu prejudiciāla nolēmuma veidā.

Pieteikuma iesniedzēja vērs Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka konkrētajā gadījumā banka esot atturējusies veikt visu veidu darījumus, tostarp arī ikmēneša pārskaitījumus uz pašas bankas meitas uzņēmumu. Šie maksājumi par līzingā iegādātajām automašīnām esot bijuši ik mēnesi kārtojami un vairākas reizes jau veikti. Iepriekš šai pašai bankai tie nekādas aizdomas neesot radījuši. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka banka patvarīgi un negodprātīgi iesaldējusi konta līdzekļus, lai tās meitas uzņēmums varētu izmantot iespēju vienpusēji atkāpties no līzinga līgumiem un atņemt līzingā iegādātās un gandrīz jau izpirktās automašīnas.

Pieteikuma iesniedzēja uzsver, ka likums neparedzot iespēju pārsūdzēt bankas lēmumu arī tad, ja tas ir acīmredzami nepamatots. Neesot paredzēta arī iespēja šādā gadījumā vērsties pret banku ar prasījumu par nodarīto zaudējumu atlīdzību. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums, kaut arī noteikts likumā un ar leģitīmu mērķi, neesot samērīgs. Leģitīmo mērķi esot iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam, un lūdz pieteikumu noraidīt.

Atbildes rakstā norādīts, ka apstrīdētā norma ietverot īpašuma tiesību ierobežojumu, taču šis ierobežojums atbilstot nepieciešamajiem kritērijiem: tas esot noteikts ar likumu, tam esot leģitīms mērķis, un tas atbilstot samērīguma prasībām.

Saeima uzsver, ka apstrīdētajai normai esot divējāds raksturs. Pirmkārt, tā paredzot maksimālo termiņu lēmuma pieņemšanai un tādējādi pasargājot personu no ilgstošas un laika ziņā neparedzamas procedūras, un, otrkārt, no tās izrietot ierobežojums rīcībai ar īpašumu (piemēram, finanšu līdzekļiem) laikā līdz lēmuma pieņemšanai.

Atbildes rakstā izteikts viedoklis, ka īpašuma tiesības ierobežotas sabiedrības interesēs, radot vienu no priekšnoteikumiem noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai. Līdz ar to ierobežojumam esot leģitīms mērķis – sabiedrības drošība.

Saeima uzsver, ka samērīguma princips prasot izvērtēt iespējamos saudzējošākos līdzekļus un izvēlēties nevis jebkādus alternatīvus risinājumus, bet tikai tādus, kas līdzvērtīgā kvalitātē sasniedz leģitīmo mērķi. Apstrīdētās normas prasības esot saistītas ar citu likumu prasībām, it īpaši nodokļu jomu regulējošiem normatīvajiem aktiem. Neesot saskatāmi tādi saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tikpat efektīvi kā ar apstrīdētajā normā paredzēto risinājumu.

Saeima nepiekrīt pieteikumā sniegtajai Direktīvas 2005/60/EEK 24. panta interpretācijai un paskaidro: ja atbalstītu Pieteikuma iesniedzējas piedāvāto interpretāciju, veidotos tāda situācija, ka kredītiestādei jāatturas no darījumu veikšanas vai debeta operācijām tikai līdz brīdim, kad tā paziņo Kontroles dienestam par savām aizdomām. Šāda interpretācija novestu līdz absurdam darbības, kas vērstas uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu. Kontroles dienestam pēc

likuma subjekta ziņojuma saņemšanas esot nepieciešams noteikts laiks un informācija, lai likuma ietvaros lemtu par atbilstošāko turpmāko rīcību.

Izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību samērīguma prasībām, Saeima citastarp uzsver, ka saskaņā ar Novēršanas likuma 32. panta nosacījumiem šā likuma subjekts (arī kredītiestāde) pieņemot lēmumu par atturēšanos no viena vai vairāku savstarpēji saistītu darījumu veikšanas vai no noteikta veida debeta operācijām klienta kontā, bet nevis no visiem darījumiem šā klienta kontā.

5. Par pieaicinātajām personām lietā atzītas Latvijas Republikas Ministru kabinets, Finanšu un kapitāla tirgus uzraudzības komiteja, Latvijas Komerčbanku asociācija, Latvijas Republikas tiesībsargs, Ģenerālprokuratūra un Kontroles dienests.

5.1. Ministru kabinets uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam. Kaut arī apstrīdētā norma ietverot minētajā Satversmes pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu, tai esot legītīms mērķis – aizsargāt sabiedrības drošību, un tajā ietvertais ierobežojums esot samērīgs ar šo mērķi.

Interpretējot Satversmes 105. pantu kopsakarā ar Eiropas cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. pantu un atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumiem lietās Nr. 2002-01-03 un Nr. 2006-38-03, Ministru kabinets uzskata, ka likuma subjekta atturēšanās uz laiku līdz 60 dienām no attiecīgu darījumu veikšanas vai debeta operācijām ir klienta īpašuma kontrole Konvencijas Pirmā protokola 1. panta un Satversmes 105. panta izpratnē.

Atsaucoties uz Eiropas Savienības Padomes 2001. gada 26. jūnija Pamatlēmumu 2001/500/TI par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un

nozieguma rīku un noziedzīgi iegūto līdzekļu identifikāciju, meklēšanu, iesaldēšanu, arestēšanu un konfiskāciju, kā arī Direktīvu 2005/60/EK, Ministru kabinets uzsver, ka īpašuma tiesību ierobežojums noteikts ne tikai ar nacionālo likumu, bet arī ar Eiropas Savienības tiesībām. Novēršanas likuma 32. pantā noteiktā atturēšanās no darījumu veikšanas vai debeta operācijām kā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas līdzeklis atbilstot starptautiskajiem dokumentiem un rekomendācijām, un analogiska sistēma pastāvēt visās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Ministru kabinets izsaka viedokli, ka ierobežojuma mērķis ir sabiedrības drošība. Likuma subjekta atturēšanās uz laiku līdz 60 dienām no attiecīgu darījumu veikšanas vai debeta operācijām nodrošina, lai līdzekļi, par kuriem likuma subjektam radušās pamatotas aizdomas, ka tie ir noziedzīgi iegūti, netiktu legalizēti laikā, kamēr Kontroles dienests analizē saņemto informāciju. Apstrīdētās normas uzdevums esot panākt taisnīgu līdzsvaru starp klienta interesēm un valsts interesēm – pienākumu cīnīties pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un terorisma finansēšanu.

Ministru kabinets uzsver, ka leģitīmo mērķi nevarot sasniegt ar līdzekļiem, kas mazāk ierobežotu personai Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības.

Izvērtējot apstrīdētajā normā paredzētā ierobežojuma atbilstību samērīguma prasībām, Ministru kabinets citastarp norāda, ka likuma subjekta šaubas vien neesot pamats atturēties no klienta darījumu veikšanas, šīm šaubām vajagot būt pamatotām, proti, jābūt noteiktiem faktiskajiem apstākļiem, kas norāda uz klienta saistību ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju vai terorisma finansēšanu. Turklāt likuma subjekts varot pieņemt tikai lēmumu par atturēšanos no viena vai vairāku savstarpēji saistītu darījumu veikšanas vai no noteikta veida debeta operācijām, bet nevis no visiem šā klienta darījumiem kontā.

5.2. Finanšu un kapitāla tirgus uzraudzības komiteja (turpmāk – FKTK) piekrīt Saeimas atbildes rakstā paustajam viedoklim, ka apstrīdētā norma paredz pamattiesību ierobežojumu, taču šis ierobežojums atbilst nepieciešamajiem kritērijiem – tas ir noteikts ar likumu, tam ir leģitīms mērķis, un tas nav pretrunā ar samērīguma principu.

FKTK norāda, ka likuma subjekts – kredītiestāde – esot tā persona, kurai sākotnēji jāizvērtē, vai pastāv pamatotas aizdomas, ka darījums saistīts ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. Kredītiestādei varot arī nebūt pieejami visi tie informācijas resursi, kas ir Kontroles dienesta rīcībā, tāpēc arī pastāvot objektīvs risks, ka darījums, kurš kredītiestādei radījis pamatotas aizdomas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, saskaņā ar Kontroles dienestam pieejamo informāciju nav aizdomīgs.

FKTK nesaskata citus, personu pamattiesības mazāk ierobežojošus līdzekļus, ar kuriem varētu tikt sasniegts apstrīdētās normas mērķis, izņemot iespējamību noteikt likumā īsāku termiņu Kontroles dienesta lēmuma pieņemšanai. Taču nebūtu pieļaujama konkrēta termiņa neesamība vispār.

FKTK atzīst, ka likumā nav speciālu normu par likuma subjekta – kredītiestādes – nepamatota vai ļaunprātīga lēmuma pārsūdzēšanu, tomēr personai esot tiesības vērsties Kontroles dienestā ar lūgumu Iesniegumu likumā noteiktajā kārtībā.

FKTK uzsver, ka saskaņā ar Novēršanas likuma 32. panta sesto daļu Kontroles dienestam esot tiesības ar savu rīkojumu atcelt darījumu veikšanas vai noteikta veida debeta operāciju klienta kontā apturēšanu pirms termiņa. Personai kā labticīgam konkrēto tiesisko attiecību dalībniekam esot tiesības pierādīt savu labo gribu (iesniegt dokumentus un materiālus, sniegt paskaidrojumus u. c.) un tādā veidā sekmēt Kontroles dienesta procesuāli efektīvu (arī termiņu ziņā) lēmuma pieņemšanu.

FKTK norāda, ka Novēršanas likuma 40. pants neparedzot likuma subjekta – kredītiestādes absolūtu bezierunu atbrīvošanu no atbildības tikai tāpēc, ka tā atturējusies no darījumu veikšanas vai debeta operācijām un sniegusi ziņojumu Kontroles dienestam. Esošais regulējums paredzot, ka minētās darbības jāveic, ja pastāv pamatotas aizdomas (pastāv saskaņā ar labu ticību). Pretējā gadījumā personas savas intereses un tiesības varot aizstāvēt kā civilprocesuālā kārtībā (piedzenot zaudējumus), tā arī kriminālprocesuālā kārtībā (ja konstatējamās noziedzīga nodarījuma pazīmes).

5.3. Latvijas Komerčbanku asociācija uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam, raugoties gan no komerčbanku kā likuma subjektu viedokļa, gan arī no to personu viedokļa, attiecībā uz kurām komerčbankas pieņem lēmumu atturēties no darījumu veikšanas vai debeta operācijām. Tomēr asociācija norāda, ka pastāvot personas pamattiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi, ar kuriem tāpat varētu sasniegt Saeimas atbildes rakstā minēto leģitīmo mērķi, piemēram, nosakot likumā īsāku termiņu.

Atsaucoties uz informāciju, ko Latvijas Komerčbanku asociācija saņēmusi no atsevišķiem Eiropas Banku federācijas dalībniekiem, tā norāda, ka daudzās Eiropas valstīs pastāvot īsāki termiņi. Piemēram, maksimālais laiks, kurā attiecīgās valsts finanšu kontroles institūcijai jāpieņem lēmums, Francijā un Ungārijā (iekšzemes transakcijām) esot viena diena, Vācijā, Slovākijā un Bulgārijā – divas darba dienas, Lietuvā un Šveicē – piecas darba dienas. Taču dažās valstīs šie termiņi esot arī garāki, piemēram, Luksemburgā – trīs mēneši. Igaunijā un Kiprā maksimālais laiks neesot noteikts.

5.4. Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) norāda, ka Novēršanas likuma 32. pantā ir atrunāti ierobežojumi darījumu veikšanai. Interpretējot Satversmes 105. pantu kopsakarā ar Konvencijas Pirmā protokola 1. pantu, kā arī ņemot vērā Satversmes tiesas spriedumos izteiktās atziņas, Tiesībsargs secina, ka Satversmes 105. panta izpratnē Novēršanas likuma 32. pantā esot noteikti ierobežojumi tiesībām uz īpašumu. Taču šīs tiesības neesot absolūtas un varot tikt ierobežotas ar noteiktiem nosacījumiem, proti, ja ierobežojums paredzēts likumā, tam ir leģitīms mērķis un ierobežojums ir samērīgs.

Tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir noteikts likumā, tam ir leģitīms mērķis – aizsargāt citu personu tiesības un intereses, kā arī sabiedrību kopumā – un tas atbilst samērīguma principam.

Izvērtējot apstrīdētajā normā paredzētā ierobežojuma atbilstību samērīguma principam, Tiesībsargs citastarp norāda, ka tiekot ierobežoti tikai tie līdzekļi, kas paredzēti specifiskam darījumam. Persona varot brīvi rīkoties ar pārējiem saviem līdzekļiem. Turklāt darījumu nevarot apturēt jebkurā gadījumā, bet gan tikai ar konkrētiem nosacījumiem, proti, likuma subjektu rīcībā ir jābūt kādai informācijai par darījuma nelikumīgo raksturu.

Atbildot uz Satversmes tiesas tiesneša jautājumu par to, vai laikā, kamēr likuma subjekts Novēršanas likuma 32. pantā noteiktajā kārtībā atturas no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, bet Kontroles dienests savu lēmumu vēl nav pieņēmis, attiecīgajai personai ir kādi līdzekļi savu tiesību aizsardzībai, Tiesībsargs norāda, ka likumdevējs esot nodrošinājis prokuratūras pārraudzību pār Kontroles dienestu. Turklāt jautājums par efektīva sūdzību mehānisma esamību neesot saistīts ar apstrīdēto normu.

5.5. Ģenerālprokuratūra piekrīt Saeimas atbildes rakstā izteiktajam viedoklim, ka personas pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis, tas ir samērīgs un atbilst Satversmes 105. pantam.

Ģenerālprokuratūra uzsver, ka, dodot Kontroles dienestam pietiekamu laiku vispusīgas informācijas iegūšanai un izvērtēšanai, varot tikt nodrošināta pamatota un taisnīga lēmuma pieņemšana un novērsta nepamatota iejaukšanās uzņēmējdarbībā un personu rīcībā ar savu īpašumu. Saņemot ziņojumu no likuma subjekta par atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, Kontroles dienests izmantojot Novēršanas likuma 51. panta otrās daļas 4. punktā tam dotās tiesības un pieprasot no likuma subjekta ziņojuma izvērtēšanai nepieciešamo informāciju, kuru likuma subjekts savukārt pieprasot no klienta. Līdz ar to klients ar aktīvu rīcību varot sekmēt ātrāku patiesības noskaidrošanu, sniedzot likuma subjektam pamatotu informāciju par naudas vai citu līdzekļu izcelsmes likumību, bet likuma subjekts šo informāciju nekavējoties nododot Kontroles dienestam.

Ja klients uzskata, ka likuma subjekts pieņēmis nepamatotu vai ļaunprātīgu lēmumu par atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, tas savas tiesības varot aizsargāt likuma subjekta uzraudzības un kontroles institūcijā. Šo kontroles institūciju uzskaitījums esot dots Novēršanas likuma 45. pantā, bet pienākumi, tostarp pienākums piemērot sankcijas par pārkāpumiem, noteikti tā paša likuma 46. pantā.

Ģenerālprokuratūra informē, ka pēc 2008. gada 13. augusta prokuratūrā saņemtas divu komersantu sūdzības par kredītiestāžu rīcību, kas saistīta ar atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām šo klientu kontos. Sūdzības nosūtītas FKTK, kura abos gadījumos atzinusi kredītiestāžu rīcību par atbilstošu likuma prasībām.

Savukārt tad, ja klients uzskata, ka Kontroles dienests pēc likuma subjekta ziņojuma saņemšanas nepamatoti novilcina lēmuma pieņemšanu, tas savas tiesības varot aizsargāt prokuratūrā.

5.6. Kontroles dienests izsaka viedokli, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam.

Atsaucoties uz vairākām starptautiskām konvencijām, kurām Latvija pievienojusies, kā arī uz Direktīvu 2005/60/EK, Kontroles dienests norāda, ka apstrīdētajai normai esot leģitīms mērķis.

Kontroles dienests uzsver, ka ikvienam esot tiesības tikai uz likumīgi iegūtu īpašumu, personai nevarot būt tiesību uz noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem. Par prioritārām kopējā tiesību masā esot uzskatāmas sabiedrības vai vismaz tās vairākuma tiesības uz būtisko interešu aizsardzību, tostarp drošību. Valstij esot tiesības ierobežot nelegāla īpašuma izmantošanu, likumā nosakot procedūru, kritērijus un termiņus, lai šīs procedūras veikšanai pilnvarotais subjekts spētu kvalitatīvi nošķirt īpašumus vai paredzēto to izmantošanu (piemēram, terorisma finansēšanas gadījumā) pēc šo īpašumu izcelsmes un legalitātes.

Analizējot likumā “Par pievienotās vērtības nodokli” un Ministru kabineta 2008. gada 22. decembra noteikumos Nr. 1092 “Kārtība, kādā valsts un pašvaldību institūcijas sniedz informāciju Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestam” paredzētos termiņus, kā arī savas juridiskās un tehniskās iespējas veikt informācijas apmaiņu ar ārvalstīm, Kontroles dienests izsaka viedokli, ka leģitīmo mērķi neesot iespējams sasniegt ar citiem, pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Kontroles dienests norāda, ka liela nozīme līdzekļu iesaldēšanā (ar to saprotot likuma subjekta, piemēram, bankas, atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām un Kontroles dienesta rīkojumu par darījuma apturēšanu) esot paša klienta rīcībai, kas varot būtiski ietekmēt turpmākos procesus.

Secinājumu daļa

6. Izskatāmā lieta ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, kuru iesniegusi juridiskā persona tāda savu Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību aizskāruma novēršanai, kas radies, kredītiestādei atturoties veikt debeta darījumus Pieteikuma iesniedzējas kontos.

Satversmes tiesa ir vairākkārt uzsvērusi, ka jēdziens „aizskar” likumā ietverts ar mērķi norobežot konstitucionālo sūdzību no sūdzības vispārības labā (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.4. punktu*). Ja apstrīdētā norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, Satversmes tiesai var būt nepieciešams precizēt, ciktāl tā izvērtēs apstrīdēto normu.

Konkrētajā gadījumā jānorobežo, attiecībā uz kuriem likuma subjektiem apstrīdētā norma izvērtējama. Apstrīdētā norma *expressis verbis* attiecas uz ikvienu likuma subjektu. Saskaņā ar Novēršanas likuma 3. panta pirmo daļu šā likuma subjekti ir personas, kuras veic saimniecisko vai profesionālo darbību. Likuma subjektu loks ir ļoti plašs. Tajā ietilpst atšķirīgu jomu pārstāvji, tostarp personas, kuru profesionālo darbību regulē speciāli likumi, piemēram, kredītiestādes un finanšu iestādes, zvērināti revidenti un zvērinātu revidentu komercsabiedrības, zvērināti notāri, zvērināti advokāti, citi neatkarīgi juridisko pakalpojumu sniedzēji.

Likumi minētajām personām ir noteikuši atšķirīgu institucionālo statusu, kā arī specifiskas prasības, lai attiecīgā persona varētu darboties konkrētajā jomā. **Satversmes tiesa apstrīdēto normu izvērtēs tikai attiecībā uz kredītiestādēm un finanšu iestādēm.**

7. Satversmes 105. pants noteic: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana

sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

7.1. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka, noskaidrojot Satversmē ietverto cilvēktiesību normu saturu, jāņem vērā interpretācija, kas tiek lietota attiecīgo starptautisko cilvēktiesību normu piemērošanas praksē.

Satversmes 105. pants visupirms interpretējams kopsakarā ar Konvencijas Pirmā protokola 1. pantu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļu un 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 10. punktu*).

Konvencijas Pirmā protokola 1.pants paredz:

“Jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz īpašumu. Nevienam nedrīkst atņemt viņa īpašumu, izņemot, ja tas notiek sabiedrības interesēs un apstākļos, kas noteikti ar likumu un atbilst vispārējiem starptautisko tiesību principiem.

Minētie nosacījumi nekādā veidā nedrīkst ierobežot valsts tiesības izdot tādus likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm vai lai nodrošinātu nodokļu vai citu maksājumu vai sodu samaksu.”

7.2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka šis pants ietver trīs atsevišķas normas: pirmkārt, panta pirmais teikums paredz tiesības netraucēti baudīt īpašuma tiesības, otrkārt, panta otrais teikums noteic īpašuma patvaļīgas atņemšanas aizliegumu un īpašuma atņemšanas nosacījumus, un, treškārt, panta otrajā daļā atzīts, ka valstij ir tiesības kontrolēt īpašuma izmantošanu saskaņā ar vispārējām interesēm [*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumus lietās: AGOSI v. the United Kingdom, 24 October 1986, para 48, Series A no. 108; Air Canada v. the United Kingdom, 5 May 1995, para 29 and 30, Series A no. 316-A;*

Butler v. the United Kingdom (dec.), no. 41661/98, ECHR 2002-VI; Saccoccia v. Austria, 18 December 2008, no. 69917/01, para 85 and 86].

Izskatot lietu par bankas seifā esošu personas līdzekļu iesaldēšanu nolūkā nodrošināt konfiskācijas soda izpildi, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka Konvencijas Pirmā protokola 1. panta izpratnē šāda iesaldēšana uzskatāma par tā saucamo trešo nosacījumu, kas saistīts ar valsts tiesībām īstenot tādus likumus, kādus tā uzskata par nepieciešamiem, lai īstenotu īpašuma izmantošanas kontroli saskaņā ar vispārējām interesēm (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Saccoccia v. Austria, 18 December 2008, no. 69917/01, para 86*).

Interpretējot Satversmes 105. pantu kopsakarā ar minēto Konvencijas normu, Satversmes tiesa ir secinājusi, ka arī Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr.2002-01-03 secinājumu daļu*).

7.3. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka jēdzienam „īpašums” Konvencijas Pirmā protokola 1. panta izpratnē ir patstāvīga nozīme. Analizējot Satversmes 105. pantā ietverto jēdzienu „īpašums”, Satversmes tiesa ir secinājusi, ka īpašuma tiesības ietver sevī tiesības gūt no lietas visus iespējamus labumus, tostarp ienākumus un augļus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija spriedumu lietā Nr. 2002-01-03, 2008. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-05-03 7. punktu un 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 10. punktu*), kā arī īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu tā, lai gūtu pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 11. punktu*).

Novēršanas likuma 32. panta pirmā daļa paredz, ka tajā noteiktajos gadījumos šā likuma subjekts pieņem lēmumu par atturēšanos no viena vai

vairāku savstarpēji saistītu darījumu veikšanas vai no noteikta veida debeta operācijām klienta kontā. Lai gan minētā norma pati par sevi neparedz īpašuma atsavināšanu, tā liedz īpašniekam netraucēti izmantot savu īpašumu, tostarp veikt tādus darījumus vai debeta operācijas, ko attiecīgā persona uzskata par sev labvēlīgāko īpašuma izmantošanas veidu.

Arī šajā lietā pastāv Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums, jo tā nevar rīkoties ar attiecīgajos bankas kontos esošajiem līdzekļiem tā, lai gūtu no tiem pēc iespējas lielāku ekonomisko labumu atbilstoši savām interesēm un saistībām.

Līdz ar to Satversmes tiesa piekrīt Saeimas, Ministru kabineta un Tiesībsarga viedoklim, ka Novēršanas likuma 32. pantā paredzētā likuma subjekta **atturēšanās no attiecīgu darījumu veikšanas vai debeta operācijām uz apstrīdētajā normā noteikto laiku uzskatāma par Satversmes 105. pantā paredzēto pamattiesību ierobežojumu un īpašuma kontroli sabiedrības interešu labad Konvencijas Pirmā protokola 1. panta izpratnē.**

8. Kontroles dienests ir izteicis viedokli, ka Satversmes 105. pants personai dodot tiesības tikai uz likumīgi iegūtu īpašumu, taču nedodot tiesības uz līdzekļiem, kas iegūti noziedzīga nodarījuma rezultātā.

Ja pamatots būtu viedoklis, ka Satversmes 105. pants vispār neattiecas uz tādu personas mantu, par kuru likuma subjektam vai Kontroles dienestam radušās šaubas vai aizdomas, ka tā ir noziedzīgi iegūta, Pieteikuma iesniedzējai nemaz nebūtu tiesību iesniegt konstitucionālo sūdzību un lieta būtu jāizbeidz.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs, vai tie līdzekļi, uz kuriem attiecas Novēršanas likuma 32. panta trešā daļa, ir uzskatāmi par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē arī tad, ja likuma subjektam vai Kontroles dienestam ir radušās (pamatotas) šaubas vai aizdomas par šo līdzekļu izcelsmes vai paredzēto ar tiem veicamo darījumu legalitāti.

Novēršanas likuma 4. panta pirmā daļa noteic: “Līdzekļi ir atzīstami par noziedzīgi iegūtiem: 1) ja personas īpašumā vai valdījumā tie tieši vai netieši iegūti, izdarot noziedzīgu nodarījumu; 2) citos Kriminālprocesa likumā noteiktajos gadījumos.”

Novēršanas likuma 4. panta otrā daļa paredz, ka ar terminu “noziedzīgi iegūti līdzekļi” saprot Kriminālprocesa likumā lietoto terminu “noziedzīgi iegūta manta, arī finanšu līdzekļi”. Savukārt šā panta trešā daļa noteic, ka “papildus Kriminālprocesa likumā noteiktajiem par noziedzīgi iegūtiem uzskatāmi arī līdzekļi, kuri pieder personai vai kurus tieši vai netieši kontrolē persona:

1) kura ir iekļauta kādā no Ministru kabineta atzītu valstu vai starptautisko organizāciju sastādītajiem to personu sarakstiem, kas tiek turētas aizdomās par iesaistīšanos teroristiskās darbībās;

2) par kuru operatīvās darbības subjektiem, pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm, prokuratūrai vai tiesai ir informācija, kas dod pietiekamu pamatu šo personu turēt aizdomās par tāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kurš saistīts ar terorismu, vai līdzdalību tajā.”

Līdz ar to par noziedzīgi iegūtiem var uzskatīt līdzekļus, kurus par tādiem atzīst saskaņā ar Kriminālprocesa likumu vai Novēršanas likuma 4. panta trešajā daļā minētajos speciālajos gadījumos. Novēršanas likuma 4. panta piektā daļa paredz, ka “līdzekļi par noziedzīgi iegūtiem atzīstami Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā”. Novēršanas likums ir vērsts uz kriminālprocesa mērķiem līdzīgu mērķu sasniegšanu.

Viens no svarīgākajiem tiesiskas valsts pamatprincipiem ir nevainīguma prezumpcijas princips, kas nostiprināts Satversmes 92. panta otrajā teikumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 4. punktu un 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 4.2. punktu*). Nevainīguma prezumpcija aizsargā personu, lai to neatzītu par vainīgu, kamēr tās vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu. Tā citastarp noteic, ka nereabilitējoša nolēmuma pamatā jābūt

likumā noteiktajā kārtībā konstatētiem pierādījumiem, nevis pieņēmumiem. Nevainīguma prezumpcija liedz pret personu izturēties tā, it kā būtu pierādīts, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Taču nevainīguma prezumpcija neliedz noteikt personai ierobežojumus, ja tādi nepieciešami konkrēta leģitīma mērķa sasniegšanai un tiek ievērots samērīgums (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 4. un 5.1. punktu*).

Novēršanas likuma 32. pants (ciktāl tas tiek vērtēts šīs lietas ietvaros) dod tiesības šā likuma subjektam – privāto tiesību personai – atturēties no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, ja tam ir radušās šaubas, ka attiecīgie līdzekļi nav iegūti likumīgi, tas ir, kamēr šo līdzekļu noziedzīgā izcelsme nav pierādīta nedz tiesiskai valstij atbilstošā institūcijā – tiesā, nedz arī tiesiskas valsts prasībām atbilstošā procesā.

Novēršanas likuma 50. pants paredz: “Kontroles dienests ir speciāli izveidota valsts institūcija, kas saskaņā ar šo likumu veic neparastu un aizdomīgu darījumu kontroli un iegūst, saņem, reģistrē, apstrādā, apkopo, uzglabā, analizē un sniedz pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm, prokuratūrai un tiesai informāciju, kuru var izmantot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, terorisma finansēšanas vai šo darbību mēģinājuma, vai cita ar to saistīta noziedzīga nodarījuma novēršanai, atklāšanai, pirmstiesas kriminālprocesam vai iztiesāšanai.”

Pieņēmums, ka līdzekļi, par kuru iegūšanas vai izmantošanas legalitāti likuma subjektam vai Kontroles dienestam radušās pamatotas šaubas vai aizdomas, jau sākotnēji nav uzskatāmi par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē, nonāktu pretrunā ar tiesiskas valsts pamatvērtībām.

Līdz ar to **apstrīdētā norma attiecas uz tādu Pieteikuma iesniedzējas mantu, kas uzskatāma par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē.**

9. Satversmes tiesas spriedumos ir nostiprināta atziņa, ka Latvijas valsts var izdot nepieciešamos likumus, lai kontrolētu īpašuma izmantošanu saskaņā ar sabiedrības interesēm. Tomēr jebkuram īpašuma tiesību ierobežojumam, kas saistīts ar valsts tiesībām kontrolēt īpašuma izmantošanu, ir jāsasniedz taisnīgs līdzsvars starp sabiedrības vispārējām interesēm un indivīda pamattiesību aizsardzību. Tiesības uz īpašumu, kuras privātpersonai garantē valsts, demokrātiskā tiesiskā valstī nav absolūtas. Īpašuma tiesības var ierobežot, bet ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr.2002-01-03 secinājumu daļu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa pārbaudīs, vai Novēršanas likuma 32. pantā paredzētā šā likuma subjekta atturēšanās uz laiku līdz 60 dienām no attiecīgu darījumu veikšanas vai debeta operācijām (turpmāk – apstrīdētais ierobežojums) atbilst iepriekš minētajiem kritērijiem.

10. Apstrīdētais ierobežojums noteikts ar likumu, proti, tas ietverts Novēršanas likumā, ko pēc tā otrreizējas caurlūkošanas Saeima pieņēmusi 2008. gada 17. jūlijā un Valsts prezidents izsludinājis 2008. gada 30. jūlijā. Lietā nav materiālu, kas radītu šaubas par to, ka apstrīdētā norma pieņemta pienācīgā kārtībā.

11. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu, 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 13. punktu, 2009. gada 4. februāra sprieduma lietā Nr. 2008-12-01 10.2. punktu un 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 12. punktu*).

Gan Saeima, gan Pieteikuma iesniedzēja, gan arī pieaicinātās personas ir vienisprātis, ka apstrīdētajam ierobežojumam ir leģitīms mērķis – aizsargāt Satversmes 116. pantā minēto konstitucionālo vērtību – sabiedrības drošību.

Šā mērķa labad valstij ir pienākums veikt pasākumus, lai kontrolētu finanšu līdzekļu plūsmu, novērstu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma un organizētās noziedzības finansēšanu, kā arī izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.

Izvērtējot leģitīmo mērķi, jāņem vērā gan Latvijas kā ES dalībvalsts saistības, gan arī virkne starptautisku saistību, ko Latvija šajā jomā uzņēmusies, pievienojoties vairākiem starptautiskajiem aktiem, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) 1988. gada 20. decembra Konvencijai pret narkotiku un psihotropo vielu nelegālu apgrozījumu, ANO 1999. gada 9. decembra Starptautiskajai konvencijai par cīņu pret terorisma finansēšanu un Eiropas Padomes 1990. gada 8. novembra Konvencijai par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu, meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju.

ANO Starptautiskās konvencijas par cīņu pret terorisma finansēšanu preambulā citastarp norādīts, ka dalībvalstis to pieņēmušas, „būdamas nopietni noraizējušās par terorisma aktu pieaugumu visā pasaulē visās tā formās un izpausmēs, apzinoties, ka terorisma finansēšana ir nopietna problēma, kas attiecas uz visu starptautisko sabiedrību, un norādot, ka starptautiskā terorisma aktu skaits un smagums ir atkarīgs no finansējuma, ko teroristi var iegūt”.

Eiropas Padomes Konvencijas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu, meklēšanu, izņemšanu un konfiskāciju mērķis ir novērst noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, panākot lielāku vienotību starp dalībvalstīm, īstenojot kopīgu politiku, kas būtu vērsta uz sabiedrības aizsargāšanu, izmantojot mūsdienīgas un efektīvas metodes starptautiskā mērogā cīņā pret nopietniem noziegumiem, kas ir kļuvuši par progresējošu

starptautisku problēmu, atņemot noziedzniekiem noziedzīgi iegūtos līdzekļus un veidojot labi funkcionējošu starptautiskās sadarbības sistēmu.

ANO Konvencija pret narkotiku un psihotropo vielu nelegālu apgrozījumu pieņemta, „apzinoties, ka nelegālais apgrozījums nes lielu finansiālu peļņu un bagātību, kas ļauj starptautiskajām noziedznieku organizācijām iespiesties, demoralizēt un korumpēt valdības, likumīgās un finanšu biznesa struktūras, kā arī sabiedrību visos līmeņos, un apņēmībā atņemt nelegālajā apgrozījumā iesaistītajām personām peļņu, ko tās gūst no savas noziedzīgās darbības, tātad galveno viņu darbības stimulu”.

Eiropas Savienības Padomes 2001. gada 26. jūnija Pamatlēmuma 2001/500/TI par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un nozieguma rīku un noziedzīgi iegūto līdzekļu identifikāciju, meklēšanu, iesaldēšanu, arestēšanu un konfiskāciju preambulā norādīts, ka smagie noziegumi arvien biežāk ir saistīti ar nodokļiem un nodevām, un izteikts aicinājums dalībvalstīm sniegt pilnīgu savstarpēju juridisko palīdzību izmeklēšanā un saukšanā pie atbildības par šādiem noziegumiem, kā arī atzīts, ka noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija ir organizētās noziedzības kodols un līdz ar to likvidējama neatkarīgi no tā, kur tā notiek.

Direktīvas 2005/60/EK preambulā norādīts:

„(1) Milzīga nelikumīgi iegūtās naudas plūsma var kaitēt finanšu sektora stabilitātei un reputācijai, kā arī apdraudēt vienoto tirgu; terorisms arī vājina mūsu sabiedrības pamatus. Papildinot krimināltiesisko pieeju, preventīvie līdzekļi, izmantojot finanšu sistēmu, var sniegt rezultātus.

(2) Finanšu iestāžu un kredītiestāžu drošība, integritāte un stabilitāte, kā arī uzticēšanās finanšu sistēmai kopumā var tikt nopietni apdraudēta sakarā ar noziedznieku un to līdzdalībnieku pūlēm vai nu noslēpt noziedzīgi iegūto līdzekļu izcelsmi, vai iepludināt likumīgi vai nelikumīgi iegūtus līdzekļus teroristu mērķiem.”

Novēršanas likumā ietvertajā informatīvajā atsaucē uz Eiropas Savienības direktīvām norādīts, ka likumā iekļautas tiesību normas, kas izriet gan no Direktīvas 2005/60/EK, gan no Eiropas Komisijas 2006. gada 1. augusta direktīvas 2006/70/EK, ar ko nosaka īstenošanas pasākumus Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai 2005/60/EK attiecībā uz “politiski ietekmējamās personas” definīciju un tehniskajiem kritērijiem vienkāršotām klienta uzticamības pārbaudes procedūrām un atbrīvojumam sakarā ar finanšu darbību, kuru veic reti vai ļoti ierobežotos apjomos (turpmāk – Direktīva 2006/70/EK).

Līdz ar to apstrīdētajam ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.

12. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka, konstatējot leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt pamattiesību ierobežojuma atbilstību samērīguma principam. Pirmkārt, vai izmantotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Otrkārt, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Treškārt, vai labums, ko gūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem. Ja tiek konstatēts, ka tiesību norma neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir pretrunīga (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu, 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 3. punktu un 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 13. punktu*).

13. Apstrīdētajā ierobežojumā paredzētā atturēšanās no darījumu veikšanas vai debeta operācijām ir pagaidu pasākums, kas nodrošina, ka:

pirmkārt, līdzekļi nenonāk tādu personu rīcībā, kuras ar tiem varētu finansēt terorismu;

otrkārt, līdzekļi, par kuriem likuma subjektam ir radušās pamatotas šaubas, ka tie ir noziedzīgi iegūti, netiek legalizēti laikā, kamēr Kontroles dienests analizē saņemto informāciju.

Apstrīdētais ierobežojums ir piemērots minētā leģitīmā mērķa sasniegšanai.

14. Turpinājumā Satversmes tiesa vispirms izvērtēs, kā izpaužas negatīvās sekas, kas rodas personai, un kādi līdzekļi ir personas rīcībā, lai varētu izvairīties no šīm negatīvajām sekām vai tās novērst. Apstrīdētā norma vienlaikus ietver vairākus atšķirīgus aspektus.

Pirmkārt, apstrīdētajā normā ir noteikts termiņš Kontroles dienesta rīcībai. Proti, šajā termiņā Kontroles dienestam ir vai nu jāizdod pamatots rīkojums apturēt darījumu vai debeta operācijas, vai arī jāpaziņo, ka likuma subjekta atturēšanās no darījumu veikšanas vai debeta operācijām izbeidzama.

Otrkārt, pamatojoties uz apstrīdēto normu, visu tajā noteikto laiku ir spēkā likuma subjekta noteiktā līdzekļu iesaldēšana. Proti, apstrīdētajā normā paredzēto laiku personas pamattiesību ierobežojums turpinās tikai uz likuma subjekta pieņemtā lēmuma pamata.

Treškārt, no apstrīdētās normas netieši izriet, ka visu tajā noteikto laiku nedz Kontroles dienestam, nedz citai valsts institūcijai nav pienākuma pārbaudīt, vai konkrētais tiesību ierobežojums konkrētai personai ir noteikts pamatoti un vai tas konkrētajā gadījumā ir samērīgs.

Pieteikums pēc būtības nemaz nav vērst pret to apstrīdētās normas aspektu, ka Kontroles dienestam ir atvēlēts apstrīdētajā normā paredzētais termiņš tāda lēmuma pieņemšanai, kas balstīts uz visu informāciju, ko tam ir iespējams savākt. Pieteikuma iesniedzēja savu pamattiesību ierobežojumu galvenokārt saskata tajā apstrīdētās normas aspektā, ka visu tajā noteikto laiku nedz Kontroles dienestam, nedz citai valsts institūcijai nav pienākuma

pārbaudīt, vai konkrētais tiesību ierobežojums konkrētai personai ir noteikts pamatoti un vai tas konkrētajā gadījumā ir samērīgs.

Satversmes tiesa izvērtēs, vai šie Pieteikuma iesniedzējas apgalvojumi ir pamatoti.

14.1. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka likuma subjektam esot piešķirtas tiesības nepamatoti ierobežot personas tiesības plašā apjomā, tostarp atturēties no visu veidu operāciju veikšanas klienta kontā tajos gadījumos, kad ir aizdomas tikai par atsevišķu darījumu nelikumību.

Savukārt Tiesībsargs norāda, ka tiekot ierobežoti tikai tie līdzekļi, kas paredzēti specifiskam darījumam. Persona varot brīvi rīkoties ar pārējiem saviem līdzekļiem. Arī Saeima un Ministru kabinets uzsver, ka atbilstoši Novēršanas likuma 32. panta nosacījumiem likuma subjekts (arī kredītiestāde) pieņemot lēmumu par atturēšanos no viena vai vairāku savstarpēji saistītu darījumu veikšanas vai no noteikta veida debeta operācijām klienta kontā, bet nevis no visiem darījumiem šā klienta kontā.

Saskaņā ar Ministru kabineta un Kontroles dienesta sniegto informāciju praksē likuma subjekti un Kontroles dienests finanšu līdzekļu iesaldēšanā ievērojot šādus principus:

1) debeta operāciju iesaldēšana tiek noteikta attiecībā uz to konkrēto naudas summu, ko likuma subjekts vai Kontroles dienests uzskata par noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem;

2) Kontroles dienests neizdod rīkojumus attiecībā uz legālajiem līdzekļiem un, ja attiecīgajā brīdī kontā tādu nav, neaptur visas debeta operācijas, lai neierobežotu jebkura veida turpmāko legālo darbību šajā kontā. Turklāt klientam ir iespēja atvērt vēl citus kontus;

3) visas debeta operācijas klienta kontā tiek iesaldētas tikai izņēmuma gadījumos, ja ir pamatotas aizdomas, ka konta pastāvēšana nav legāla, piemēram, konts ir atvērts uz viltotas pases pamata, persona mirusi

pirms konta atvēršanas utt. (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 9. lpp. un 3. sēj. 14. lpp.*).

Tomēr konkrētais gadījums rada šaubas par to, vai minētie principi tiek konsekventi ievēroti likuma subjektu darbībā. Kā Satversmes tiesa šajā spriedumā jau ir konstatējusi (*sk. 2. punktu*), Pieteikuma iesniedzējas kontos akciju sabiedrība „Parex banka” ir atturējusies veikt visu veidu debeta operācijas, tostarp arī līdzekļu pārskaitīšanu sabiedrībai ar ierobežotu atbildību “Parex līzings un faktoring”, lai gan Kontroles dienests nav konstatējis nedz to, ka konts atvērts uz viltotas pases pamata, nedz to, ka persona mirusi pirms konta atvēršanas, un tam nav radušās nekādas pamatotas aizdomas par citādiem likuma pārkāpumiem.

14.2. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka personas pamattiesību ierobežojums esot nesamērīgs visupirms tādēļ, ka apstrīdētajā normā noteiktajā termiņā neesot nekādu tiesību aizsardzības līdzekļu, ar kuriem tā varētu panākt likuma subjekta pieņemtā lēmuma atcelšanu, ja tas neatbilst likuma prasībām vai nesamērīgi ierobežo personas tiesības.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta (turpmāk – Senāts) judikatūru likuma subjekta (konkrētajā gadījumā – bankas) un Kontroles dienesta lēmumi un rīcība nav pārsūdzami administratīvā procesa kārtībā. Senāts ir secinājis, ka arī tad, ja kredītiestāde izpilda kādu publiski tiesisku pienākumu, kas skar tās attiecības ar savu klientu, tā nepārvēršas par iestādi administratīvā procesa izpratnē. Publiski tiesiskas attiecības varētu rasties starp Kontroles dienestu kā valsts iestādi, no vienas puses, un privātpersonu, no otras puses, ja Kontroles dienests, izmantojot valsts varu, uzliktu personai kādu pienākumu. Tādā gadījumā būtu vērtējams, vai līdz ar to radušās attiecības ir kriminālprocesuālas vai administratīvi procesuālas (*sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta*

2008. gada 4. marta lēmumu lietā Nr. SKA-140/2008 lietas materiālu 1. sēj. 129. lpp.).

Jāņem vērā, ka minētais Senāta spriedums pieņemts lietā, kurā akciju sabiedrība „Hansabanka” bija atturējusies no darījuma veikšanas, pamatojoties nevis uz Novēršanas likumu, bet pirms tam spēkā bijušo likumu “Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu”. Šā likuma 17. panta trešā daļa paredzēja, ka pēc ziņojuma saņemšanas Kontroles dienests 14 dienu laikā izdod attiecīgu rīkojumu vai arī rakstveidā jāinformē ziņotāju, ka jāveic ziņojumā iekļautās informācijas papildu analīze.

Atbildot uz Satversmes tiesas tiesneša jautājumu par to, vai laikā, kamēr likuma subjekts Novēršanas likuma 32. pantā noteiktajā kārtībā atturas no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, bet Kontroles dienests savu lēmumu vēl nav pieņēmis, attiecīgajai personai ir kādi līdzekļi savu tiesību aizsardzībai, Tiesībsargs norāda, ka likumdevējs esot nodrošinājis prokuratūras pārraudzību pār Kontroles dienestu.

Savukārt Ģenerālprokuratūra informē, ka pēc 2008. gada 13. augusta prokuratūra saņēmusi divu komersantu sūdzības par kredītiestāžu rīcību, proti, atturēšanos no darījumu veikšanas un debeta operācijām šo klientu kontos. Sūdzības nosūtītas FKTK, kura abos gadījumos atzinusi kredītiestāžu rīcību par atbilstošu likuma prasībām.

Saskaņā ar Novēršanas likuma 45. pantu viena no šā likuma subjektu uzraudzības un kontroles institūcijām ir FKTK. Atbildot uz Satversmes tiesas tiesneša jautājumu, FKTK norāda, ka “likumā nav speciālu normu likuma subjekta – kredītiestādes – nepamatota vai ļaunprātīga lēmuma pārsūdzēšanai, tomēr personai ir tiesības Iesniegumu likumā noteiktajā kārtībā vērsties Kontroles dienestā ar lūgumu, kurā ietverts iestādes kompetencē esošs lūgums, sūdzība vai priekšlikums” (*lietas materiālu 2. sēj. 3. lpp.*). FKTK arī norāda, ka personai kā labticīgam konkrēto tiesisko attiecību dalībniekam esot tiesības pierādīt savu labo gribu (iesniegt

dokumentus un materiālus, sniegt paskaidrojumus u. c.) un tādā veidā sekmēt Kontroles dienesta procesuāli efektīvu, t. sk. termiņu ziņā, lēmuma pieņemšanu.

Šādi FKTK norādītie risinājumi nav uzskatāmi par pilnvērtīgiem tiesību aizsardzības līdzekļiem visupirms jau tādēļ, ka likums neparedz personai tiesības būt informētai par to, kādas šaubas radušās likuma subjektam. Vēl jo vairāk – ja persona nenodarbojas ar terorisma finansēšanu vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, tad tā nemaz nevar paredzēt, par ko īsti radušās šaubas, un līdz ar to nevar arī prognozēt, kādi dokumenti un informācija tai būtu jāiesniedz, lai šīs šaubas novērstu.

Turklāt klientiem nav iespēju pilnībā prognozēt, kādas situācijas likuma subjekts uzskatīs par riskantām, un izvairīties no tām. Pieaicinātās personas ir norādījušas, ka likuma subjekti, it īpaši kredītiestādes, rūpīgi izstrādājot Novēršanas likuma 32. panta izpildei nepieciešamos iekšējos normatīvos aktus. Taču šie iekšējie normatīvie akti nav pieejami personām, kurām tie var tikt piemēroti, un personas nevar pilnībā paredzēt, no kādām darbībām tām jāizvairās, lai likuma subjekts tās nekvalificētu kā riskantas.

14.3. Ģenerālprokuratūra norāda, ka Kontroles dienests pēc tam, kad saņēmis likuma subjekta ziņojumu par atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, izmantojot Novēršanas likuma 51. panta otrās daļas 4. punktā dotās tiesības un pieprasot no likuma subjekta ziņojuma izvērtēšanai nepieciešamo informāciju, kuru likuma subjekts savukārt pieprasot no klienta. Līdz ar to klients ar aktīvu rīcību varot sekmēt ātrāku patiesības noskaidrošanu, sniedzot likuma subjektam pamatotu informāciju par naudas vai citu līdzekļu izcelsmes likumību, un likuma subjekts šo informāciju nekavējoties nododot Kontroles dienestam.

Arī šāds risinājums tiesiskā valstī nav uzskatāms par pilnvērtīgu tiesību aizsardzības līdzekli pamattiesību ierobežojuma gadījumā. Turklāt tā

efektivitāte ir apšaubāma. Ja likuma subjekts ir pieņēmis lēmumu atturēties no darījumu veikšanas vai debeta operācijām klienta kontā un paziņojis klientam, ka šāda atturēšanās notiek saskaņā ar Novēršanas likuma 32. pantu, no klienta vairs nav noslēpjams fakts, ka likuma subjekts par savu lēmumu ir paziņojis Kontroles dienestam. Līdz ar to nav saprotams, kāda mērķa labad tiek zaudēts laiks, katrā gadījumā padarot likuma subjektu par starpnieku informācijas pieprasīšanā un nodošanā starp klientu un Kontroles dienestu, it īpaši tādēļ, ka likuma subjekts savu lēmumu par atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām apstrīdētajā normā paredzētajā laikā pats nav tiesīgs atcelt arī tad, ja klients sniedzis informāciju, kas iepriekš radušās šaubas novērš.

Ministru kabinets apgalvo, ka Kontroles dienests cenšoties maksimāli saīsināt lēmuma pieņemšanas laikus, informācijas apmaiņā ar likuma subjektu izmantojot modernos sakaru līdzekļus vai kurjeru. Latvijas Pasta pakalpojumi netiekot izmantoti. Tomēr konkrētajā gadījumā rodas šaubas par to, vai informācijas apmaiņa starp likuma subjektu un Kontroles dienestu notiek pietiekami raiti. Kā konstatēts iepriekš (*sk. 2. punktu*), akciju sabiedrība „Parex banka” par savu lēmumu Pieteikuma iesniedzēju informēja jau 25. septembrī, bet Kontroles dienests šo informāciju saņēma tikai 29. septembrī, tas ir, četras dienas vēlāk.

14.4. Eiropas Kopienų Tiesa (Lielā palāta) 2008. gada 3. septembra spriedumā apvienotajās lietās Nr. C-402/05 P un Nr. C-415/05 citastarp izvērtēja un atzina par pamatotu personas sūdzību par tās īpašuma tiesību aizskārumu. Izvērtējot noteiktā īpašuma tiesību ierobežojuma samērīgumu, tiesa ņēma vērā to, vai personai bija pieejamas atbilstošas procedūras savu tiesību efektīvai aizsardzībai.

Eiropas Kopienų Tiesa minētajā spriedumā norādīja, ka efektīvas tiesību aizsardzības princips ir vispārējs Eiropas Savienības tiesību princips,

kas balstās uz dalībvalstu kopējām konstitucionālajām tradīcijām, ir nostiprināts Konvencijas 6. un 13. pantā un ir atzīts arī 2000. gada 7. decembrī Nicā pieņemtajā Eiropas Savienības Pamattiesību hartā.

Tiesa secināja, ka, tā kā Padome nav informējusi apelācijas sūdzību iesniedzējus par pierādījumiem, kas ir tās rīcībā, lai attaisnotu ierobežojošos pasākumus, nedz arī nodrošinājusi informāciju par šiem pierādījumiem saprātīgā laikā pēc šo pasākumu veikšanas, apelācijas sūdzību iesniedzējiem nebija iespēju darīt zināmu savu viedokli. Līdz ar to nav ievērotas apelācijas sūdzību iesniedzēju tiesības uz aizstāvību, it īpaši tiesības tikt uzklausītam (*sk. Eiropas kopienu tiesas spriedumu: joined cases C-402/05 P and C-415/05 P Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council [2008] Judgment of 3 September 2008, paragraphs 368 and 369*).

Lai gan minētajā lietā īpašuma tiesību ierobežojums bija daudz smagāks un ilgstošāks nekā šajā lietā, jāņem vērā, ka arī aizdomas attiecībā uz minētajām personām bija ļoti smagas.

Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa, izskatot lietu, kurā konstitucionālās sūdzības iesniedzēja mantai bez šīs personas pienācīgas uzklausīšanas tiesa uzlika arestu, secināja, ka tiesiskas valsts ideja prasa, lai apsūdzētajai personai, kuru skar tiesības ierobežojošs krimināltiesisks līdzeklis, tiktu dota iespēja aizstāvēties, zinot šā tiesības aizskarošā līdzekļa pamatojumu. Aizstāvības iespēja nodrošināma atsevišķā procesā tieši attiecībā uz šā līdzekļa tiesiskumu, pat ja šis process notiek tikai pēc šā līdzekļa piemērošanas. Izmeklēšanas iestādēm šī tiesiskā valstī neaizstājamā procesuālā garantija ir jāizsver kopsakarā ar iespējamo interesi izmeklēšanu tās sākotnējā stadijā turēt noslēpumā. Tik ilgi, kamēr iestādes uzskata, ka apsūdzētais nedrīkst zināt par to, ka notiek izmeklēšana, tām ir jāatturas no tādiem līdzekļiem kā apcietinājums vai [mantas] arests, kas nav noslēpjami no apsūdzētās personas, smagi skar tās tiesības un līdz ar to ir pakļauti pārbaudei tiesas procesā (*sk. Vācijas Federālās konstitucionālās*

tiesas 2006. gada 19. janvāra spriedumu lietā Nr. 2 BvR 1075/05, pieejams <http://www.bverfg.de>).

Satversmes tiesa, atsaucoties uz citu valstu konstitucionālo tiesu izteiktajām atziņām, uzsvērusi, ka “cilvēka cieņa prasa, lai indivīds nebūtu tikai procesa objekts, bet viņam ir jādod iespēja izteikties, pirms tiek pieņemts lēmums, kas skar viņa tiesības” (*Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 11. punkts*).

Ja personai konkrētajā īpašuma tiesību ierobežojuma gadījumā netiek nodrošināta iespēja efektīvi aizsargāt savas tiesības, palielinās risks, ka likuma subjekts var uz ievērojamu laiku atturēties no darījumu veikšanas vai debeta operācijām tādu personu kontos, kuras nav vainojamas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā.

14.5. Turklāt likumdevējs nav paredzējis arī tādu regulējumu, kas mīkstinātu nelabvēlīgās sekas, kuras rodas personai gadījumā, kad attiecībā uz šo personu likuma subjekts pieņem lēmumu atturēties no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, bet vēlāk izrādās, ka šis lēmums bijis nepamatots. Piemēram, nav paredzēts pienākums izslēgt šādu personu no parādnieku reģistra, kurā tā ierakstīta sakarā ar debeta darījumu apturēšanas dēļ neizpildītajām saistībām.

Novēršanas likuma 40. panta trešā daļa paredz:

„Ja likuma subjekts labā ticībā ir atturējies no darījuma veikšanas atbilstoši šā likuma 32. pantam, izbeidzis darījuma attiecības vai pieprasījis saistību pirmstermiņa izpildi saskaņā ar šā likuma 28. panta otro daļu, šīs atturēšanās vai darījuma aizkavēšanas, darījuma attiecību izbeigšanas vai saistību pirmstermiņa izpildes pieprasījuma dēļ likuma subjektam neiestājas juridiskā, tajā skaitā civiltiesiskā atbildība.”

Tātad visi tie zaudējumi, kas radušies sakarā ar likuma subjekta lēmumu atturēties no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, gulstas uz attiecīgo personu un šo zaudējumu kompensācija nav paredzēta arī tādā

gadījumā, ja Kontroles dienestam pēc tam, kad tas rūpīgi izanalizējis informāciju, nerodas aizdomas par to, ka attiecīgie līdzekļi ir noziedzīgi iegūti vai attiecīgie darījumi ir saistīti ar terorisma finansēšanu.

Tā kā personas pamattiesību ierobežojums, pamatojoties tikai uz likuma subjekta lēmumu, paliek spēkā ievērojamu laika posmu, personai nav pieejami efektīvi līdzekļi savu tiesību aizsardzībai un nav paredzēta procedūra personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai, apstrīdētā norma var radīt personai nelabvēlīgas un smagas sekas.

15. Satversmes tiesa ir secinājusi: “Izvērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī saudzējošāk, Satversmes tiesa ņem vērā, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē” (*Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 19. punkts*).

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs, vai pastāv iespēja ar citiem, saudzējošākiem līdzekļiem sasniegt leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē.

15.1. Saeima un Ministru kabinets īpaši akcentē, ka apstrīdētā norma nepieciešama Latvijas starptautisko saistību izpildei. Svarīga nozīme valstu cīņā pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorismu ir starpvaldību organizācijas ”Finanšu darījumu darba grupa” (*Financial Action Task Force*, turpmāk – *FATF*) izstrādātajiem ieteikumiem, kas balstīti uz plašu dažādu valstu pieredzes apkopojumu.

FATF dokumenta „Četrdesmit rekomendācijas” „A” sadaļā „Tiesību sistēmas” ietvertā 3. rekomendācija „Preventīvie līdzekļi un konfiskācija” paredz, ka valstīm jāveic pasākumi, “lai kompetentām iestādēm padarītu iespējamu konfiscēt “atmazgāto” īpašumu, ieņēmumus no naudas ”atmazgāšanas” vai predikatīviem nodarījumiem, rīkus, kas izmantoti vai paredzēti šo nodarījumu veikšanai, vai atbilstošas vērtības īpašumu, neskarot trešo personu *bona fide* tiesības.

Šādos pasākumos jāiekļauj pilnvaras: (a) identificēt, izsekot un novērtēt konfiskācijai pakļauto īpašumu; (b) veikt pagaidu pasākumus, piemēram, iesaldēšanu un arestu, lai novērstu jebkādas darbības ar šādu īpašumu, tā nodošanu vai izvietošanu; (c) veikt pasākumus, kas novērstu vai anulētu darbības, kas aizskar valsts spēju atgūt konfiscējamo īpašumu; (d) veikt jebkurus attiecīgus izmeklēšanas pasākumus.”

Savukārt „B” sadaļā „Pasākumi, kas jāveic finanšu institūcijām, kā arī citiem uzņēmējiem un profesijām, lai novērstu nelegāli iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanu” norādīts uz ziņošanu par aizdomīgiem darījumiem un atbilstību:

„13. Ja finanšu institūcijai ir aizdomas vai ir saprātīgs pamats aizdomām par līdzekļu noziedzīgu izcelsmi vai saistību ar terorisma finansēšanu, ar likumu vai noteikumiem jābūt noteiktam finanšu institūcijas pienākumam nekavējoties ziņot par aizdomām finanšu izlūkošanas vienībai.”

Tomēr šīs rekomendācijas neparedz, ka tieši finanšu institūcijām vai citiem uzņēmējiem, nevis valsts institūcijām, kas saņēmušas attiecīgo ziņojumu, ir jāuzņemas atbildība par personas līdzekļu ilgstošu iesaldēšanu.

15.2. Atbilstoši jau minētajai Novēršanas likumā ietvertajai informatīvajai atsaucei, tajā iekļautas tiesību normas, kas izriet no Direktīvas 2005/60/EK un Direktīvas 2006/70/EK.

Direktīvas 2005/60EK 22. panta pirmā daļa paredz:

„1. Dalībvalstis pieprasa, lai iestādes un personas, uz kurām attiecas šī direktīva, un atbilstīgos gadījumos to direktori un darbinieki, pilnībā sadarbotos:

a) nekavējoties informējot FIU [finansu izmeklēšanas iestāde] pēc pašu iniciatīvas, ja iestāde vai persona, uz kuru attiecas šī direktīva, zina, tai

ir aizdomas vai pamatots iemesls uzskatīt, ka notiek vai ir notikusi nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana vai teroristu finansēšana vai arī tiek izdarīti šādu darbību mēģinājumi;

b) nekavējoties sniedzot visu nepieciešamo informāciju FIU pēc tās pieprasījuma saskaņā ar procedūrām, kas noteiktas spēkā esošajos tiesību aktos.”

Savukārt minētās direktīvas 24. pants noteic:

„1. Dalībvalstis pieprasa, lai iestādes un personas, uz kurām attiecas šī direktīva, atturas no tādu darījumu veikšanas, par kuriem tām ir informācija vai pastāv aizdomas, ka tie ir saistīti ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu vai teroristu finansēšanu, iekams tās nav veikušas nepieciešamo darbību saskaņā ar 22. panta 1. punkta a) apakšpunktu. Saskaņā ar dalībvalstu tiesību aktiem var dot rīkojumu neveikt šo darījumu.

2. Ja pastāv aizdomas, ka darījuma nolūks ir nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana vai teroristu finansēšana un ja nav iespējams šādā veidā atturēties no darījuma, vai ja līdz ar to varētu izjaukt centienus izsekot aizdomās turamo iespējamo nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas vai teroristu finansēšanas operācijas ieguvējus, attiecīgās iestādes un personas uzreiz pēc darījuma sniedz informāciju FIU.”

Pieteikumā norādīts, ka saskaņā ar šīm normām atturēšanās no darījumu veikšanas varot būt pieļaujama tikai līdz brīdim, kad informācija tiek sniegta Kontroles dienestam. Pretējā gadījumā debeta operāciju neveikšana jau esot uzskatāma par darījuma apturēšanu, kas veicama tikai un vienīgi uz Kontroles dienesta rīkojuma pamata.

Savukārt Saeima “nepiekrīt šādai gramatiskai un acīmredzami neloģiskai Direktīvas 2005/60EK 24. panta interpretācijai” (*lietas materiālu 1. sēj. 181. lpp.*).

Pieteikuma iesniedzējas viedoklī, kas iesniegts pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem, norādīts, ka Satversmes tiesa esot galīgā nacionālo tiesu

instance, tāpēc tai saskaņā ar Kopienas līguma 234. panta trešo daļu neskaidrību gadījumā esot pienākums uzdot Eiropas Kopienu Tiesai jautājumu par Kopienas tiesību iztulkošanu prejudiciāla nolēmuma veidā.

Kopienas līguma 234. pants noteic:

“Tiesas kompetencē ir sniegt prejudiciālus nolēmumus par:

a) šā Līguma interpretāciju;

b) Kopienas iestāžu un ECB [Eiropas Centrālās bankas] tiesību aktu spēkā esamību un interpretāciju;

c) ar Padomes lēmumu dibinātu struktūru statūtu interpretāciju, ja minētie statūti to paredz.

Ja šādu jautājumu ierosina kādas dalībvalsts tiesā, šī tiesa, ja tā uzskata, ka ir vajadzīgs Tiesas lēmums par šo jautājumu, lai šī tiesa varētu sniegt spriedumu, var lūgt, lai Tiesa sniedz nolēmumu par šo jautājumu.

Ja šādu jautājumu ierosina par lietu, ko izskata dalībvalsts tiesa, kuras lēmumus saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem nevar pārsūdzēt, tad šai dalībvalsts tiesai jāgriežas Tiesā.”

Eiropas Kopienu Tiesa savā praksē ir noteikusi, ka atsevišķos gadījumos arī dalībvalstu augstākās instances tiesas, kad tās saskaras ar Eiropas Savienības tiesību jautājumiem, var nevērsties Eiropas Kopienu Tiesā un patstāvīgi iztulkot Eiropas Savienības tiesību normu, ja: saistībā ar Eiropas Savienības tiesībām radies jautājums nav svarīgs lietas iznākumam; šo jautājumu Eiropas Kopienu Tiesa ir izskaidrojusi jau iepriekš; pareiza Eiropas Savienības tiesību piemērošana ir tik acīmredzama, ka nerada nekādas saprātīgas šaubas [sk. *Eiropas Kopienu Tiesas spriedumu lietā 283/81 CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health (CILFIT)*, [1982], ECR p. 3415].

Satversmes tiesas nolēmumi nav pārsūdzami, tāpēc Satversmes tiesa pārlicināsies, vai ir nepieciešama Eiropas Kopienu Tiesas sniegtā

Direktīvas 2005/60EK interpretācija, proti, vai šajā direktīvā noteiktais ir tik skaidrs, ka nerada nekādas saprātīgas šaubas, un vai lietas iznākums ir atkarīgs no minētās direktīvas iztulkošanas.

Konkrētajā gadījumā aplūkojami vairāki aspekti:

- 1) vai direktīva prasa atturēšanos no darījumu veikšanas pēc tam, kad likuma subjekts par to paziņojis Kontroles dienestam;
- 2) vai direktīva prasa, lai tiktu noteikts 60 dienu termiņš;
- 3) vai direktīva liedz noteikt šādu termiņu;
- 4) vai direktīva prasa vai liedz konkrētu procedūru, tostarp tiesību aizsardzības līdzekļu, pastāvēšanu attiecībā uz likuma subjekta lēmumu.

Ir acīmredzami skaidrs, ka Direktīva 2005/60/EK nenoteic konkrētu termiņu Kontroles dienesta lēmuma pieņemšanai, kā arī neliedz šādu termiņu noteikt. Tā arī neregulē, kāda procedūra un kādi tiesību aizsardzības līdzekļi paredzami likuma subjekta lēmuma apstrīdēšanai. Minētās direktīvas interpretēšana, iespējams, būtu nepieciešama jautājumā par to, vai šī direktīva prasa atturēšanos no darījumu veikšanas kādu laiku pēc tam, kad likuma subjekts ir paziņojis Kontroles dienestam par atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām klienta kontā.

Tikpat acīmredzami ir tas, ka Direktīva 2005/60/EK neliedz valstij noteikt stingrākus pasākumus nekā direktīvā paredzētie. Tās 5. pants nosaka: „Lai nepieļautu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un teroristu finansēšanu, dalībvalstis šīs direktīvas darbības jomā var pieņemt vai paturēt stingrākus noteikumus.”

Ja Eiropas Kopienų Tiesa prejudiciāla nolēmuma veidā secinātu, ka Direktīva 2005/60EK neprasa atturēšanos no darījumu veikšanas pēc tam, kad likuma subjekts par to paziņojis Kontroles dienestam, tas neietekmētu šīs lietas iznākumu, jo neliegtu Latvijas likumdevējam pieņemt šādus stingrākus noteikumus.

Taču arī tad, ja Eiropas Kopienu Tiesa secinātu, ka Direktīva 2005/60/EK prasa atturēšanos no darījumu veikšanas kādu laiku pēc tam, kad likuma subjekts par to paziņojis Kontroles dienestam, tas neietekmētu lietas iznākumu, jo Satversmes tiesai būtu jāpārbauda izveidotās procedūras atbilstība Satversmei.

Līdz ar to Satversmes tiesai nav jāprasa prejudiciāls nolēmums no Eiropas Kopienu Tiesas.

15.3. Gan Saeima, gan pieaicinātās personas uzsver, ka Novēršanas likuma 32. pants paredzot maksimālo termiņu, kurā Kontroles dienestam jāizdod rīkojums apturēt darījumu vai noteikta veida debeta operācijas klienta kontā vai jāpaziņo likuma subjektam, ka atturēšanās no darījuma ir izbeidzama. Praksē šīs darbības tiek veiktas īsākā termiņā atkarībā no tā, cik daudz laika objektīvi prasa informācijas pārbaude un analīze.

Kontroles dienests un Ministru kabinets informē (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 1.–2. lpp. un 3. sēj. 17. lpp.*), ka laikposmā no 2008. gada 13. augusta līdz 2008. gada 18. decembrim Kontroles dienests pieņēmis 55 Novēršanas likuma 32. panta trešajā daļā paredzētos lēmumus. 37 gadījumos (67 procentos gadījumu) izdots rīkojums par darījumu vai debeta operāciju apturēšanu. 16 no minētajiem 55 gadījumiem izskatīti 14 dienu laikā.

37 gadījumos, kad Kontroles dienests izdevis rīkojumu par darījumu vai debeta operāciju apturēšanu, vidējais laiks līdz rīkojuma izdošanai bijis 22 dienas, astoņos gadījumos – līdz 10 dienām, 14 gadījumos – līdz 30 dienām, 11 gadījumos – virs 30 dienām, tostarp ilgākais laiks līdz Kontroles dienesta rīkojuma izdošanai vienā gadījumā bijis 48 dienas.

18 gadījumos, kad Kontroles dienests paziņojis, ka nav pamata izdot Novēršanas likuma 32. panta trešajā daļā paredzēto rīkojumu, vidējais laiks attiecīga lēmuma pieņemšanai bijis 24 dienas, bet 14 dienu laikā pieņemti pieci lēmumi.

Līdz ar to secināms, ka Kontroles dienestam tikai atsevišķos gadījumos varētu būt nepieciešams viss apstrīdētajā normā noteiktais laiks, lai tas pieņemtu savu lēmumu. Tomēr likumprojektā sākotnēji paredzēto 14 dienu laikā tiek pieņemta mazāk nekā viena trešdaļa lēmumu.

15.4. Nav pamatots Saeimas apgalvojums, ka apstrīdētā norma paredzot arī maksimālo termiņu lēmuma pieņemšanai un tādējādi pasargājot personu no ilgstošas un laika ziņā neparedzamas procedūras. Apstrīdētā norma nenosaka maksimālo termiņu, uz kuru attiecīgie personas līdzekļi var tikt vispār iesaldēti aizdomu gadījumā.

Personas līdzekļu iesaldēšana notiek gan tajā procedūras posmā, kad likuma subjekts atturas no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, gan arī tajā posmā, kad Kontroles dienests ir attiecīgos darījumus vai debeta operācijas apturējis. No personas viedokļa raugoties, faktiskās sekas ir vienas un tās pašas – persona nevar rīkoties ar savu īpašumu pēc saviem ieskatiem.

Pamatots ir Pieteikuma iesniedzējas viedoklis, ka iesaldēšana, kas notiek, pamatojoties uz Kontroles dienesta rīkojumu, mazāk skar personas tiesības, jo Kontroles dienestam kā valsts institūcijai ir lielākas iespējas objektīvi izvērtēt patieso situāciju un nepieļaut tādu līdzekļu iesaldēšanu, attiecībā uz kuriem nav saskatāma saistība ar noziedzīgu nodarījumu. Kontroles dienesta rīcību, tostarp vilcināšanos lēmuma pieņemšanā vai nesamērīgu konkrētas personas tiesību aizskārumu, var pārsūdzēt Ģenerālprokuratūrā, līdz ar to ir lielāka iespēja izvairīties no subjektīviem vai nepamatotiem lēmumiem.

Turklāt, ja pēc galīgās apstākļu noskaidrošanas objektīvi izrādās, ka rīkojums ir nepamatots, proti, netiek konstatēts pamats kriminālprocesa uzsākšanai un pagaidu pasākumi tiek atcelti, vai ja kriminālprocess noslēdzas ar rehabilitējoša rakstura nolēmumu, persona var prasīt kaitējuma atlīdzinājumu tāpat kā par jebkuru nepamatotu vai prettiesisku aizskārumu

no valsts puses, tai skaitā atbilstoši likumam “Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu”, vai – gadījumā, ja atbilstoša speciāla regulējuma nav, – vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar prasību par kaitējuma atlīdzinājumu, pamatojoties uz Satversmes 92. panta trešo teikumu (*sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008. gada 4. marta lēmuma lietā Nr. SKA-140/2008 7. punktu lietas materiālu 1. sēj.129.–130. lpp.*).

15.5. Saskaņā ar Novēršanas likuma 32. panta trešo daļu apstrīdētajā normā noteiktajā termiņā Kontroles dienestam ir jāpieņem lēmums, taču tas nenozīmē, ka šis termiņš katrā gadījumā ir galīgais termiņš, kurā līdzekļu iesaldēšana notiek tikai uz aizdomu pamata. Proti, apstrīdētajā normā noteiktajā termiņā Kontroles dienests var pieņemt divējādus lēmumus, saskaņā ar kuriem klienta līdzekļu iesaldēšana turpinās. Pirmkārt, Novēršanas likuma 32. panta trešās daļas 1. punktā minēto lēmumu par to, ka nauda vai citi līdzekļi ir atzīstami par noziedzīgi iegūtiem. Šādā gadījumā Kontroles dienestam ir tiesības apturēt noteikta veida debeta operācijas klienta kontā uz rīkojumā noteikto laiku, bet ne ilgāku par sešiem mēnešiem. Otrkārt, gadījumā, kad saskaņā ar Kontroles dienesta rīcībā esošo informāciju rodas aizdomas, ka notiek noziedzīgs nodarījums, tajā skaitā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas mēģinājums, Kontroles dienests pieņem Novēršanas likuma 32. panta trešās daļas 1. punktā minēto lēmumu par to, ka darījums vai debeta operācijas apturamas uz rīkojumā noteikto laiku, bet ne ilgāku par 45 dienām.

Apstrīdētā termiņa ilgums nav vērtējams atrauti no Novēršanas likuma 32. panta trešās daļas 1. punktā noteiktā termiņa. Abi šie termiņi veido laika posmu, kurā personas līdzekļi tiek iesaldēti tikai uz šaubu un

aizdomu pamata, lai valsts institūcijas veiktu šaubu un aizdomu kļiedēšanai vai apstiprināšanai nepieciešamās pārbaudes.

Lai gan atsevišķos gadījumos, kas saistīti ar sevišķi smagu noziegumu – piemēram, terorisma finansēšanas – novēršanu, šāds termiņš varētu būt samērīgs, jāņem vērā, ka Novēršanas likums aptver ļoti plašu dažādu noziedzīgu nodarījumu spektru, tostarp jautājumus, kas saistīti ar krāpšanu nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Ne katrā gadījumā kopējais maksimālais termiņš – 105 dienas –, kurā iespējama līdzekļu iesaldēšana uz šaubu un aizdomu pamata (60 dienas, kurās likuma subjekts atturas veikt darījumus vai debeta operācijas, un 45 dienas, uz kurām Kontroles dienests aptur darījumus vai debeta operācijas), ir samērīgs.

15.6. Saeimas, Ministru kabineta un Kontroles dienesta norādītais, ka apstrīdētās normas prasības saistītas ar citu likumu prasībām, it īpaši nodokļu jomu regulējošiem normatīvajiem aktiem, ir attiecināms tikai uz vienu apstrīdētās normas aspektu, proti, ciktāl apstrīdētajā normā ir noteikts termiņš, kurā Kontroles dienestam vai nu jāizdod pamatots rīkojums apturēt darījumu vai debeta operācijas, vai arī jāpaziņo, ka likuma subjekta atturēšanās no darījumu veikšanas vai debeta operācijām izbeidzama.

Nedz Saeima, nedz pieaicinātās personas nav norādījušas, ka leģitīmo mērķi nevarētu sasniegt tikpat efektīvi, ja Kontroles dienestam vai citai valsts institūcijai uzreiz pēc tam, kad likuma subjekts pieņēmis lēmumu par atturēšanos no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, būtu pienākums pārbaudīt, vai konkrētais tiesību ierobežojums konkrētai personai ir noteikts pamatoti (ņemot vērā likuma subjekta rīcībā esošo informāciju) un vai tas konkrētajā gadījumā ir samērīgs.

Turklāt nav pamatots Kontroles dienesta minētais arguments, ka tam jāveicot informācijas apmaiņa (tajā skaitā informācijas pieprasīšana) ar vairāk nekā 100 valstu analogiskiem dienestiem un šādai sadarbībai

starptautiskie normatīvie akti nenosakot nekādus izpildes termiņus (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 8. lpp.*). Apstrīdētā norma nenoteic maksimālo termiņu, kādā Kontroles dienestam jāpieņem lēmums tad, ja garāks termiņš nepieciešams pieprasītās informācijas saņemšanai no ārvalstīm. Šādā izņēmuma gadījumā ģenerālprokurors vai viņa īpaši pilnvarots prokurors var noteikt papildu termiņu.

15.7. Pieaicinātās personas izsaka viedokli, ka apstrīdētajā normā noteiktais termiņš esot pamatots tādā ziņā, ka atbilstot likuma “Par pievienotās vērtības nodokli” nosacījumiem. Nodokļu taksācijas periods esot viens kalendāra mēnesis un norēķini tiek veikti 15 dienu laikā pēc taksācijas perioda beigām. Pat kārtējā mēneša pēdējā datumā veiktos darījumus neesot iespējams izvērtēt īsākā termiņā, jo darījumu veicēja rīcībā vēl esot to deklarēšanai paredzētais laiks. Informācijas analīze un lēmuma pieņemšana varot būt īpaši sarežģīta tādos gadījumos, kad tiek analizētas ļoti daudzus darījumus un to dalībniekus aptverošas shēmas, kas esot viena no Kontroles dienesta galvenajām prioritātēm (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 8. lpp. un 3. sēj. 23.–24. lpp.*).

Tomēr no šā skaidrojuma nav gūstama atbilde uz to, kādēļ Kontroles dienests pirms attiecīgās informācijas pieprasīšanas nevarētu pārliecināties, vai likuma subjekta veiktā līdzekļu iesaldēšana ir izdarīta atbilstoši likuma prasībām. Ministru kabinets pamatoti norāda, ka likuma subjekta šaubas vien neesot pietiekams pamats atturēties no darījuma veikšanas vai debeta operācijām klienta kontā, jo šīm šaubām vajagot būt pamatotām, proti, jāpastāvot noteiktiem faktiskajiem apstākļiem, kas norāda uz klienta saistību ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju vai terorisma finansēšanu.

15.8. Saeima un vairākas pieaicinātās personas uzskata, ka attiecīgo leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar personas īpašuma tiesības mazāk

ierobežojošiem līdzekļiem, tostarp nosakot likumā īsāku termiņu Kontroles dienesta lēmuma pieņemšanai.

FKTK norāda, ka, teorētiski varbūt ir iespējams saīsināt šo termiņu, tomēr FKTK neredzot iespēju nenoteikt vispār nekādu konkrētu termiņu.

Ministru kabinets uzskata, ka Novēršanas likuma 32. pantā noteiktā atturēšanās no klienta darījumu veikšanas “kā līdzeklis, lai novērstu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, atbilst starptautiskajiem dokumentiem un rekomendācijām, un analogiska sistēma pastāv visās Eiropas Savienības dalībvalstīs” (*lietas materiālu 3. sēj. 14. lpp.*).

Ministru kabineta viedoklis ir pamatots tiktāl, ka Eiropas Savienības valstu kopējās sistēmas iezīme ir likuma subjektu pienākums nodot Kontroles dienestam to rīcībā esošo informāciju un Kontroles dienests, iepazīties ar šo informāciju, pieņem savu lēmumu par to. Taču nav gūstams apstiprinājums tam, ka visās Eiropas Savienības dalībvalstīs personu pamattiesības tiktu ilgstoši ierobežotas tikai uz likuma subjektu lēmuma pamata. Latvijas Komercbanku asociācija norāda, ka daudzās Eiropas valstīs pastāvot īsāki termiņi. Piemēram, maksimālais laiks, kurā attiecīgās valsts finanšu kontroles institūcijai jāpieņem lēmums, Francijā un Ungārijā (iekšzemes transakcijām) esot viena diena, Bulgārijā, Slovākijā un Vācijā – divas darba dienas, Lietuvā un Šveicē – piecas darba dienas.

Arī Polijas Republikā un Slovēnijas Republikā likumi, kas regulē noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, paredz attiecīgo banku un finanšu iestāžu pienākumu ziņot kompetentām valsts iestādēm, bet šo iestāžu pienākums ir uzņemties atbildību par turpmāko rīcību (*sk: <http://www.mofnet.gov.pl>, <http://www.uppd.gov.si>*).

Kontroles dienests vēstulē Saeimas Juridiskajam birojam norāda, ka pēc līdzekļu iesaldēšanas termiņiem valstis nosacīti varot iedalīt vairākās grupās. Tās valstis (Beļģija, Bulgārija, Čehija, Francija, Itālija, Polija, Rumānija, Slovākija), kurās noteikti 24–72 stundu gari termiņi, tiekot

kritizētas starptautiskajās institūcijās, savukārt citās valstīs noteiktie termiņi (Austrijā – 6 mēneši, Luksemburgā – 3 mēneši, Igaunijā – kopā 90 dienas, Latvijā – 45 dienas) atbilstot pasaules valstu labākajai praksei šajā jomā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 11. lpp.*). Taču šie Kontroles dienesta norādītie termiņi galvenokārt attiecas nevis uz periodu, kad iesaldēšana notiek uz likuma subjekta lēmuma pamata, bet gan uz to periodu, kad līdzekļu iesaldēšana notiek uz attiecīgās valsts finanšu kontroles institūcijas rīkojuma pamata.

Piemēram, Kontroles dienesta minēto sešu mēnešu termiņu paredz Austrijas likuma par bankām (*Bankwesengesetz*) 41. pants. Tā paša panta trešā daļa noteic arī to, ka par rīkojumu nekavējoties jāpaziņo klientam un prokuratūrai. Paziņojumā klientam norādāms, ka tam ir tiesības iesniegt sūdzību par savu tiesību aizskārumu administratīvajam senātam (*Verwaltungssenat*). Savukārt saskaņā ar minētā panta pirmās daļas 3. punktu kredītiestādes un finanšu institūcijas, kas apturējušas transakcijas un par to paziņojušas finanšu kontroles iestādei, ir tiesīgas prasīt, lai iestāde savu viedokli izteiktu līdz nākamās banku darba dienas beigām (*sk. <http://www.ris.bka.gv.at>*).

15.9. Apstrīdētā norma Novēršanas likumā tika ietverta tā otrreizējās caurlūkošanas gaitā. Ministru kabinets, iesniedzot attiecīgo likumprojektu, bija paredzējis Kontroles dienesta sākotnējā lēmuma pieņemšanai īsāku termiņu – 14 dienas. Kā jau minēts, arī citās valstīs kontroles dienesti savu sākotnējo lēmumu par līdzekļu iesaldēšanu pieņem īsākā termiņā.

Nav pamatots Ministru kabineta viedoklis, ka tikai, “dodot Kontroles dienestam pietiekamu termiņu vispusīgas informācijas iegūšanai un izvērtēšanai, var tikt nodrošināta pamatota un taisnīga lēmuma pieņemšana un novērsta nepamatota iejaukšanās komercdarbībā un personu rīcībā ar savu īpašumu” (*lietas materiālu 3. sēj. 22. lpp.*). Apstrīdētajā normā noteiktajā termiņā – 60 dienās – personas pamattiesības tiek ierobežotas

nevis uz valsts institūcijas, bet uz privātpersonas, piemēram, kredītiestādes, lēmuma pamata civiltiesisku attiecību ietvaros. Ja šī iestāde ir kļūdījusies, tās lēmuma sekas personu skar daudz smagāk, nekā to skartu valsts institūcijas pieņemta lēmuma sekas. Likuma subjekta, respektīvi, privātpersonas rīcībā ir mazāk informācijas nekā Kontroles dienesta, respektīvi, valsts institūcijas rīcībā pat tādā gadījumā, ja Kontroles dienests pieņemtu lēmumu, nepieprasot papildu informāciju. Turklāt likuma subjektam ir uzlikts par pienākumu izvērtēt riskus, kas saistīti ar iespēju, ka līdzekļiem ir noziedzīga izcelsme, taču tam nav uzlikts par pienākumu uzklaut skarto personu jautājumā par pamattiesību ierobežojuma smagumu konkrētā gadījumā un nav uzlikts par pienākumu izvērtēt, vai labums, ko sabiedrība gūs katrā konkrētā gadījumā, ja likuma subjekta aizdomas apstiprināsies, ir samērīgs ar to kaitējumu, kas tiks nodarīts personas interesēm, ja izrādīsies, ka likuma subjekta šaubas nav bijušas pamatotas.

Valsts prezidents, prasot Novēršanas likuma otrreizēju caurlūkošanu, kā vienu no likuma trūkumiem norādīja arī to, ka 32. pantā tobrīd paredzētais termiņš Kontroles dienesta lēmuma pieņemšanai (14 dienas, bez jebkādas iespējas šo termiņu pagarināt) var apgrūtināt informācijas apmaiņu ar ārvalstu pilnvarotajām iestādēm, turklāt tas nav saskaņots ar Latvijas Republikas nodokļu likumos paredzēto darījumu deklarēšanas un nodokļu taksācijas perioda termiņu. Tomēr Valsts prezidents uzsvēra, ka, apsverot iespējas Kontroles dienestam paredzēt garāku termiņu, kurā tas varētu izvērtēt saņemtos ziņojumus par atturēšanos no darījuma veikšanas, noteikti būtu jāņem vērā samērīguma princips, personas tiesību ierobežojumu samērojot ar likuma mērķi (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 17. lpp.*).

Arī Direktīvas 2005/60/EK preambulā uzsvērts, ka „šajā direktīvā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas ir jo īpaši atzīti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā. Nevienam no šīs direktīvas noteikumiem nevajadzētu

interpretēt vai ieviest tādā veidā, kas nav savienojams ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju”.

Turklāt FKTK norāda, ka to, vai pastāv pamatotas aizdomas, ka darījums saistīts ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, sākotnēji izvērtējot likuma subjekts – kredītiestāde, kam nav pieejami visi tie informācijas resursi, kas ir Kontroles dienesta rīcībā. Tāpēc arī objektīvi pastāvot risks, ka darījums, kurš kredītiestādei radījis pamatotas aizdomas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, nebūtu aizdomīgs, ja kredītiestādei būtu zināma Kontroles dienestam pieejamā informācija (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 3. lpp.*).

Kā tas izriet no datiem, uz ko norādījušas vairākas pieaicinātās personas un Saeima, tikai 60–70 procentos gadījumu (*sk., piemēram, lietas materiālu 1. sēj. 182. lpp., 3. sēj. 6. lpp., 3. sēj. 30. lpp.*), kad likuma subjekti atbilstoši Novēršanas likuma 32. pantam atturējušies no darījumu veikšanas vai debeta operācijām, arī Kontroles dienests ir saskatījis pamatu attiecīgo darījumu vai debeta operāciju apturēšanai. Līdz ar to vidēji gandrīz katrā trešajā gadījumā likuma subjekti ir atturējušies veikt darījumus vai debeta operācijas attiecībā uz tādu klienta mantu, kura ne tikvien nav noteiktā procedūrā atzīta par noziedzīgi iegūtu, bet par kuras legalitāti kompetentajai valsts institūcijai nav pat radušās pamatotas aizdomas. Arī Pieteikuma iesniedzējas gadījumā Kontroles dienests nav saskatījis pamatu ar savu rīkojumu apturēt debeta operāciju veikšanu tās kontos.

Tātad likumdevējs ir izveidojis procedūru, kurā privātpersonai – likuma subjektam – civiltiesisku attiecību ietvaros ir jāuzņemas atbildība par pamattiesību ilgstošu aizskārumu, taču nav paredzējis personai efektīvus līdzekļus, kas tai ļautu apstrīdēt šīs privātpersonas pretlikumīgi pieņemtos lēmumus, kā arī nav paredzējis mehānismu, lai valsts saprātīgā procesā un apmērā atlīdzinātu zaudējumus, kas personai radušies sakarā ar to, ka likuma subjekts labā ticībā atturējies no darījumu veikšanas vai

debeta operācijām, taču Kontroles dienests secinājis, ka nepastāv aizdomas par to, ka attiecīgā persona būtu saistīta ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju vai terorisma finansēšanu.

Pamatots ir Kontroles dienesta viedoklis, ka valstij ir tiesības ierobežot nelegāla īpašuma izmantošanu, likumā nosakot procedūru, kritērijus un termiņus, lai attiecīgi pilnvarotais subjekts varētu pārliecināties par īpašuma izcelsmes vai paredzētās tā izmantošanas legalitāti, tomēr, nosakot šo procedūru, kritērijus un termiņus, valstij nav tiesību atkāpties no tiesiskas valsts principiem un pārkāpt cilvēka tiesības.

Likumdevējam bija iespēja izraudzīties procedūru, kurā valsts institūcija, nevis privātpersona uzņemtos atbildību par pamattiesību ilgstošu ierobežojumu. Piemēram, likumdevējs varēja paredzēt, ka Kontroles dienestam par to, vai likuma subjekta atturēšanās no darījumu veikšanas vai debeta operācijām katrā konkrētajā gadījumā atbilst likuma nosacījumiem un samērīguma prasībām, ir jāpārliecinās ievērojami īsākā termiņā nekā apstrīdētajā normā noteiktais, pat ja, šādu sākotnēju lēmumu pieņemot, Kontroles dienests vēl nevar izšķirties, vai būtu jāizdod Novēršanas likuma 32. panta trešās daļas 1. punktā paredzētais rīkojums.

Tātad apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam un līdz ar to neatbilst arī Satversmes 105. pantam.

16. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav lēmusi citādi.

Satversmes tiesa vairākkārt secinājusi, ka gadījumos, ja tūlītēja apstrīdētās normas atcelšana būtu vēl vairāk neatbilstoša Satversmei nekā apstrīdētās normas atstāšana spēkā, ir iespējams noteikt sprieduma izpildes termiņu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra*

sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 3. punktu un 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 12. punktu).

Konkrētajā gadījumā ir nepieciešams laiks, lai likumdevējs izstrādātu jaunu, atbilstošu risinājumu.

Satversmes tiesa vērs KONTROLES dienesta uzmanību uz to, ka visām valsts institūcijām savā darbībā ir pienākums ievērot Satversmē noteiktās pamattiesības, tāpēc tam, saņemot no likuma subjekta informāciju par atturēšanos no darījumu veikšanas vai no debeta operācijām, visupirms ir jāpārlicinās, vai subjekta rīcība katrā konkrētajā gadījumā atbilst likuma prasībām un vai noteiktais konkrētās personas pamattiesību ierobežojums ir samērīgs.

17. Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizskārumu un tā rezultātā nodarītos zaudējumus nav iespējams novērst vai atlīdzināt, atzīstot apstrīdēto normu attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju par spēkā neesošu no dienas, kad akciju sabiedrība "Parex banka" pieņēma lēmumu par atturēšanos no debeta operācijām Pieteikuma iesniedzējas kontos. Pat tad, ja Satversmes tiesa pieņemtu šādu lēmumu, joprojām paliktu spēkā Novēršanas likuma 40. panta trešā daļa, kas šajā lietā nav apstrīdēta.

Satversmes 92. panta trešais teikums paredz: "Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu." Taču Satversmes tiesas procesa ietvaros nav iespējams izvērtēt, vai akciju sabiedrība "Parex banka" rīkojās labā ticībā, tāpat nav iespējams izvērtēt arī to, vai sekas, ko Pieteikuma iesniedzēja saista ar šo rīcību, respektīvi, līzinga līgumu laušana ir saistīta tikai ar ilgstošo Pieteikuma iesniedzējas līdzekļu iesaldēšanu. Līdz ar to Satversmes tiesas procesa ietvaros nav iespējams izvērtēt Pieteikuma iesniedzējai tās pamattiesību aizskāruma rezultātā nodarītos zaudējumus.

Satversmes tiesa ņem vērā to, ka Senāts jau ir izvērtējis situāciju, kurā pieteicējs apstrīdēja bankas pieņemtu lēmumu par līdzekļu

iesaldēšanu. Senāts izteica viedokli, ka šādā situācijā pieteicējam bijusi iespēja savas tiesības aizsargāt atbilstoši tam, kāda veida rīcību tas uzskatījis par prettiesisku. Gadījumā, ja kredītiestāde savu rīcību ar klienta naudas līdzekļiem pamato ar likumu “Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu”, klients iebildumus pret to varot izteikt attiecīgajai valsts iestādei, kuras rīkojumi sakarā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu ir saistoši kredītiestādei, proti, Kontroles dienestam vai iestādei, kas to pārrauga, – prokuratūrai. Savukārt gadījumā, ja kredītiestādes rīcība nav pamatota ar likumu vai pārsniedz likumā vai Kontroles dienesta rīkojumā noteikto, neesot izslēgta kredītiestādes klienta iespēja vērsties pret kredītiestādi civilprocesuālā kārtībā savu aizskarto mantisko tiesību aizsardzībai (*sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008. gada 4. marta lēmuma lietā Nr. SKA-140/2008 7. punktu lietas materiālu 1. sēj. 129.–130. lpp.*).

Līdz ar to gadījumā, ja Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka akciju sabiedrība “Parex banka” nerīkojās labā ticībā, minēto zaudējumu apmērs un bankas iespējamā vaina šo zaudējumu nodarīšanā jānosaka vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Savukārt tad, ja Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka, ņemot vērā konkrētos apstākļus, Kontroles dienestam lēmums par to, ka atturēšanās no visām debeta operācijām vai to daļas Pieteikuma iesniedzējas kontā ir izbeidzama, bija jāpieņem nekavējoties, Pieteikuma iesniedzēja var vērsties tiesā, atsaucoties uz Satversmes 92. panta trešo teikumu.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir secinājusi: “Kā jebkura cilvēktiesību norma, arī Satversmes 92.panta trešajā teikumā ietvertā tiesību norma ir piemērojama tieši un nepastarpināti. Bez tam šī norma neparedz, ka tās konkretizēšanai nepieciešams īpašs likums. Šāda likuma neesamība ir saistāma ar Satversmes 92.panta trešā teikuma tiesas piemērošanas iespēju un nevar būt iemesls atteikumam pieņemt tiesā indivīda prasību par

atlīdzinājuma piedziņu” (*Satversmes tiesas 2001. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-07-0103 secinājumu daļas 1. punkts*).

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

Atzīt Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma 32. panta trešās daļas vārdus “ne vēlāk kā 60 dienu laikā” par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un spēkā neesošiem no 2010. gada 1. janvāra.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris